

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Кафедра економіки та управління виробничим
і комерційним бізнесом**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**для практичних занять і самостійної роботи
з дисципліни**

«ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ»

Харків 2025

Методичні вказівки розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом 11 квітня 2025 р., протокол № 12.

Рекомендуються для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 051 «Економіка» освітньої програми «Економіка підприємства» усіх форм здобуття освіти.

Укладачі:

професори І. В. Токмакова,
В. О. Овчиннікова,
М. В. Корінь,
доц. Г. В. Обруч

Рецензент

проф. Н. Є. Каличева

ЗМІСТ

Вступ	4
Загальні положення	7
Змістовий модуль 1	10
Змістовий модуль 2	27
Завдання для практичних занять	43
Тематика (зміст) індивідуальних завдань	64
Вимоги щодо виконання індивідуальних завдань	66
Вимоги щодо оформлення	67
Вимоги щодо захисту	67
Перелік запитань для підготовки до іспиту	68
Список літератури	70

ВСТУП

Державне управління відіграє головну роль у вирішенні найважливіших завдань, що сприяють стабільному розвитку та підвищенню соціально-економічної ефективності національної економіки, особливо в умовах нестабільності та кризових явищ. Його метою є забезпечення збалансованого функціонування ринкової системи, досягнення економічної та соціальної стійкості, створення конкурентних переваг країни, а також адаптація ринкових механізмів до змінних умов господарювання. Державне управління не може залишатися осторонь від регулювання економічних процесів, а навпаки, має сприяти модернізації та активізації переходу від застарілих технологій до інноваційних, що потребують високого рівня професійної компетентності та застосування передових економічних інструментів.

У ринковій економіці державне управління являє собою комплекс заходів, за допомогою яких уряд здійснює цілеспрямований і координований вплив на окремі сегменти внутрішнього й зовнішнього ринку. Це регулювання відбувається через механізми макро- та мікроекономічного впливу з метою забезпечення довготривалого сталого розвитку та стабільного економічного зростання.

Державне управління економікою базовано на конституційних принципах соціальної орієнтації господарської діяльності. Воно покликане гармонійно поєднувати заходи економічного зростання та фінансової стабільності з ефективною соціальною політикою, спрямованою на покращення добробуту населення.

Основні напрями державного управління в економічній сфері охоплюють фінансову стабілізацію; грошово-кредитну політику та зміцнення банківського сектору; розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності; прискорення приватизаційних процесів; підвищення ефективності управління державним сектором; зовнішньоекономічну

політику та залучення іноземних інвестицій; боротьбу з платіжною кризою; регулювання доходів і заробітної плати; підтримку малого бізнесу та реалізацію соціальних програм.

Державне регулювання економіки доповнює ринковий механізм, формуючи цілісну систему макроекономічного управління. В умовах сучасних викликів дисципліна «Державне управління економікою» є важливим інструментом формування економічного мислення, а також основним фактором професійної підготовки фахівців, які працюватимуть у регульованому державою ринковому середовищі.

Дисципліна «Державне управління економікою» є вибірковою для здобувачів, які навчаються за програмою підготовки бакалаврів за економічними напрямками підготовки заочної форми навчання.

Після вивчення курсу «Державне управління економікою» здобувачі повинні:

1) знати:

- теоретичні основи формування та реалізації стратегії розвитку економіки;
- характерні риси української господарської системи і системи управління економікою;
- засоби впливу держави на економічний і соціальний розвиток національної економіки;
- сутність, функції, методологію та методику соціально-економічного прогнозування, державного програмування і макроекономічного планування;
- загальні риси світового досвіду розвитку державного управління національною економікою в глобальному економічному просторі;

2) вміти:

- визначати особливості української моделі економіки і системи її регулювання;
- оперативно оцінювати соціально-економічну ситуацію і пов'язані з цим завдання державного рівня;

- прогнозувати основні тенденції розвитку економіки і наслідки регуляторних заходів держави;

- використовувати макроекономічні показники для обґрунтування аналітичних висновків про стан і стратегію розвитку економіки України;

- визначати прогресивні напрями державного управління;

- давати порівняльну характеристику методів державного регулювання економіки;

- застосовувати надбані знання на практиці;

3) розуміти:

- сутність категорій, що визначають зміст окремих тем і розділів дисципліни;

- взаємозв'язки, взаємозалежності і взаємообумовленості регуляторних заходів, що здійснюють уповноважені державні органи;

- явища і тенденції, що спостерігають в економіці;

- роль і можливості держави в регулювання економіки;

4) застосовувати набуті знання:

- для оцінювання державної стратегії економічного розвитку України;

- пояснення процесів і тенденцій, що спостерігають в економіці України;

- оцінювання стану економіки як системи і окремих її складових;

- виконання домашніх завдань, контрольних робіт, науково-дослідних робіт і отримання заліку.

Методичні вказівки для практичних занять і самостійної роботи з дисципліни «Державне управління економікою» спрямовані на забезпечення виконання всіх визначених вимог щодо її опанування. Вони допомагають здобувачам закріпити і розширити теоретичні знання, набуті в процесі самостійного вивчення дисципліни, а також розвинути навички роботи з науково-методичною літературою, законодавчими актами та іншими джерелами інформації.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Методичні вказівки для практичних занять і самостійної роботи з дисципліни «Державне управління економікою» включають основні поняття тем, посилання на літературу, контрольні запитання, тестові завдання, тематику індивідуальних завдань, а також задачі для самостійного розв'язання, для виконання яких рекомендовано ознайомитися із законодавчо-нормативною базою України і науковими публікаціями у сфері державного управління економікою та використовувати дані статистичних збірників України.

Номер варіанта завдань визначають за першою літерою прізвища (таблиця 1).

Таблиця 1 – Таблиця вибору варіанта

Варі- ант	Перша літера прізвища									
	А, Й, у	Б, К, Ф	В, Л, Х	Г, Ґ, М	Д, Н, Ц	Е, О, Ч	Є, П, Ш	Ж, Р, Щ	З, С, Ю	І, Т, Я
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Дисципліна «Державне управління економікою» складається з чотирьох кредитів ЄКТС. Основними видами навчання є лекції і практичні заняття, також навчальним планом передбачена самостійна робота здобувачів (таблиця 2).

Перелік основних лекцій і практичних занять курсу наведений у таблиці 3.

Таблиця 2 – Обсяг занять за формами навчання

		Денна повна, год	Денна скорочена, год	Заочна повна, год	Заочна скорочена, год
Семестр		1	1	1	1
Лекції за семестрами, год	7			8	8
	8	30	16	-	-
Практичні заняття за семестрами, год	7			8	8
	8	15	16		
Самостійна робота за семестрами, год	7			104	104
	8	75	88	-	-

Таблиця 3 – Навчально-тематичний план курсу «Державне управління економікою»

№	Кількість годин	Тема лекції	Кількість годин	Тема практичних занять
1	2	3	4	5
1	2	1 Теоретичні засади державного управління економікою		
2	2	2 Цілі, завдання, функції та принципи державного управління	2	1 Досвід державного управління економікою в зарубіжних країнах
3	2	3 Економіка України як об'єкт державного управління економікою		
4	2	4 Органи державного управління України	2	2 Аналіз макроекономічних показників розвитку держави
5	2	5 Методи державного управління та регулювання економіки		
6	2	6 Форми і методи роздержавлення і приватизації у складі економічної політики держави	2	3 Стратегія соціально-економічного розвитку країни
7	2	7 Державне прогнозування, програмування та макроекономічне планування		
8	2	8 Державний бюджет: шляхи формування та використання	2	4 Фінансова та бюджетна системи. Зведений баланс фінансових ресурсів держави

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5
9	2	Модульний контроль 1		
10	2	9 Фінансово-кредитне регулювання економіки		
11	2	10 Структурна та інвестиційна політика	2	5 Роль держави в інвестиційній сфері
12	2	11 Державне управління розвитком науки і техніки		
13	2	12 Державне регулювання підприємництва	2	6 Державне регулювання інноваційних процесів
14	2	13 Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності		
15	2	14 Регіональна економічна політика	3	7 Оцінювання ефективності заходів державного управління
16	2	15 Соціальна і природоохоронна політика держави		
17	2	Модульний контроль 2		
		Консультація, іспит		

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ

Перелік основних понять теми: соціальна природа поняття «державне управління», його мета і зміст; державне управління як системне суспільне явище; фундаментальні процеси управління; об'єкт державного управління економікою та предмет вивчення; основні теорії державного управління економікою.

Література [23, 28, 30, 38, 41].

Контрольні запитання

- 1 Як еволюціонувала управлінська думка у світовій практиці?
- 2 Які соціальні аспекти визначають природу державного управління?
- 3 Яка головна мета державного управління в сучасному суспільстві?
- 4 Як державне управління впливає на економічний і соціальний розвиток країни?
- 5 Які моделі державного управління економікою існують у сучасному світі?
- 6 Які історичні аспекти становлення, функціонування та розвитку системи державного управління економікою?
- 7 Об'єктивні передумови (причини) необхідності державного управління економікою.

Тестові завдання

Q1. Управління – це:

V1 форма державного устрою держави;

V2 дія з боку суб'єкта управління стосовно об'єкта управління, що спрямована на досягнення певної мети, результату;

V3 комплексна оцінка стану справ держави, регіону, підприємства;

V4 усі відповіді правильні.

Q2 До ознаки держави належить:

V1 публічна (державна) влада та її здійснення в територіальних межах територіальної організації населення;

V2 державний суверенітет;

V3 територія;

V4 усі відповіді правильні.

Q3 Об'єктами державного регулювання економіки є:

V1 суспільне виробництво;

V2 грошово-кредитна та бюджетно-фінансова системи;

V3 інвестиційно-інноваційна діяльність;

V4 усе вище перераховане;

V5 немає правильної відповіді.

Q4 Якщо суб'єкт управлінського впливу держава, то це управління:

V1 державне;

V2 суспільне;

V3 регіональне;

V4 менеджмент.

Q5 Фактори, що зумовлюють необхідність державного регулювання економіки:

V1 циклічність економічного розвитку та його прояву (інфляція та безробіття);

V2 соціально несправедливий розподіл доходів;

V3 недостатнє виробництво приватним сектором суспільних благ і послуг;

V4 усі відповіді правильні.

ТЕМА 2. ЦІЛІ, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Перелік основних понять теми: рівні державного управління економікою: загальнодержавне управління, управління на регіональному та місцевому рівнях; принципи державного управління економікою, механізми їх прояву і використання; цілі державного управління економікою, їх юридичне та ресурсне забезпечення; функціональна структура державного управління економікою; основні напрями діяльності в системі державного управління економікою.

Література [1, 16, 23, 28, 38, 41].

Контрольні запитання

- 1 Яка основна мета державного управління економікою?
- 2 Які принципи лежать в основі державного управління?
- 3 Який принцип державного управління економікою передбачає врахування інтересів усіх соціальних груп?
- 4 Які функції державного управління економікою?
- 5 Яка функціональна структура державного управління економікою?
- 6 Які основні критерії оцінювання ефективності державного регулювання економіки?
- 7 Як соціальна ефективність впливає на оцінку державного регулювання?

Тестові завдання

Q1 Головною метою державного управління економікою є:

V1 забезпечення стійкого економічного розвитку країни та її регіонів і стабілізація на цій основі соціальної сфери;

V2 стабілізація виплат пенсіонерам, сиротам та іншим соціально незабезпеченим верствам населення за рахунок примусу;

V3 перерозподіл доходів із метою зниження соціальної напруженості;

V4 усе вище перераховане;

V5 немає правильної відповіді.

Q2 До зовнішніх функцій держави належать:

V1 забезпечення функціонування суспільства як цілісного організму;

V2 переважне задоволення інтересів політично та економічно панівних соціальних систем;

V3 захист територіальної цілісності та суверенітету держави, розвиток міжнародного співробітництва;

V4 усі відповіді правильні.

Q3 До економічних функцій держави належать:

V1 державні рішення у сфері грошового обігу, наукові економічні дослідження;

V2 загальна координація економічної політики;

V3 діяльність у сфері соціального забезпечення та захисту;

V4 діяльність у сфері духовних стосунків;

V5 правильні відповіді V1 і V2.

Q4 До структурних принципів державного управління належать:

V1 об'єктивності управління; демократизму; правової впорядкованості; законності; розподілу влади; публічності; поєднання централізації і децентралізації;

V2 структурно-цільові; структурно-функціональні; структурно-організаційні; структурно-процесуальні принципи;

V3 державної служби; принципи роботи з персоналом управління; принципи інформаційного забезпечення державного управління; принципи діяльності органу виконавчої влади; принципи ухвалення управлінських рішень;

V4 усі відповіді правильні.

Q5 До спеціалізованих принципів державного управління належать:

V1 об'єктивності управління; демократизму; правової впорядкованості; законності; розподілу влади; публічності; поєднання централізації і децентралізації;

V2 структурно-цільові; структурно-функціональні; структурно-організаційні; структурно-процесуальні принципи;

V3 державної служби; принципи роботи з персоналом управління; принципи інформаційного забезпечення державного управління; принципи діяльності органу виконавчої влади; принципи ухвалення управлінських рішень;

V4 усі відповіді правильні.

ТЕМА 3. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ

Перелік основних понять теми: сутність і особливості економіки України; характеристика економічного потенціалу; структура господарського комплексу; стан основних секторів економіки; головні проблеми економіки та перспективні шляхи їх вирішення.

Література [22, 33, 36].

Контрольні запитання

- 1 Що таке економіка України і які її основні характеристики?
- 2 Які основні галузі економіки України?
- 3 У чому полягає значення аграрного сектору для економіки України?
- 4 Як промисловість впливає на економічний розвиток України?
- 5 Що таке енергетичний сектор і яка його роль в економіці України?
- 6 Які основні проблеми транспортної інфраструктури України?
- 7 У чому полягає значення зовнішньої торгівлі для економіки України?

Тестові завдання

Q1 Кінцевою метою реформування економіки України є розбудова:

- V1 змішаної перехідної економіки;
- V2 ринкової економіки;
- V3 соціально орієнтованої змішаної ринкової економіки;
- V4 командно-адміністративної економіки.

Q2 Який вид транспорту України перший за вантажообігом:

- V1 морський;
- V2 залізничний;
- V3 трубопровідний;
- V4 автомобільний?

Q3 На якому етапі розвитку знаходиться Україна:

- V1 аграрному;
- V2 індустріальному;
- V3 постіндустріальному;
- V4 завершальному?

Q4 Провідним у рослинництві України є вирощування культур:

V1 зернових;

V2 овочевих;

V3 баштанних культур і картоплі;

V3 кормових.

Q5 Головні проблеми людського розвитку в Україні є:

V1 висока смертність;

V2 низький рівень життя;

V3 несприятлива екологія;

V4 усі відповіді правильні.

ТЕМА 4. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Перелік основних понять теми: сутнісні характеристики організаційної структури державного управління; система органів державного регулювання економіки; роль державних органів України у впровадженні економічної політики; головні функції органів виконавчої влади в державному регулюванні економіки; основні положення концепції адміністративної реформи.

Література [23, 28, 30, 38].

Контрольні запитання

1 Що таке органи державного управління економікою і яка їхня основна мета?

2 Які основні функції Кабінету Міністрів України у сфері економіки?

3 У чому полягає роль Міністерства економіки України в державному управлінні економікою?

4 Як Національний банк України впливає на економічну політику держави?

5 Що таке Державна податкова служба і яка її роль у регулюванні економіки?

6 Які функції виконує Державна митна служба України у сфері економіки?

7 У чому полягає значення Антимонопольного комітету України для економічного регулювання?

8 Як органи місцевого самоврядування впливають на економічний розвиток регіонів?

Тестові завдання

Q1 Забезпечення проведення політики у сфері праці й зайнятості населення є функцією:

V1 Верховної Ради України;

V2 Президента України;

V3 Кабінету Міністрів України;

V4 Національного банку України;

V5 Академії наук України.

Q2 Єдиним органом законодавчої влади в Україні є:

V1 Уряд;

V2 Президент;

V3 Верховна Рада;

V4 усі відповіді правильні.

Q3 Виборним державним органом, що може виступати від імені усього народу, є:

V1 Кабінет Міністрів України;

V2 Верховна Рада;

V3 Прем'єр-міністр і Секретаріат Президента;

V4 усе перераховане вище;

V5 немає правильної відповіді.

Q4 Основними завданнями Міністерства економічного розвитку і торгівлі України є формування і реалізація:

V1 державної політики економічного і соціального розвитку;

V2 державної цінової політики;

V3 державної політики у сфері торгівлі;

V4 державної регіональної політики;

V5 усі відповіді правильні.

Q5 Затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального розвитку є функцією:

V1 Кабінету Міністрів України;

V2 Верховної Ради України;

V3 Президента України;

V4 Національного банку України;

V5 Академії наук України.

ТЕМА 5. МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Перелік основних понять теми: методи державного регулювання економіки та їхня класифікація; методи прямого та непрямого (опосередкованого) регулювання; правове регулювання в системі державного управління; адміністративні методи регулювання економіки;

характеристика економічних методів регулювання економіки; соціально-психологічні методи в системі державного управління.

Література [23, 27, 28, 30, 41].

Контрольні запитання

- 1 Які існують основні види методів державного регулювання?
- 2 У чому полягає різниця між адміністративними та економічними методами регулювання?
- 3 Що таке правові методи державного регулювання і як їх застосовують?
- 4 Навести приклади адміністративних методів регулювання.
- 5 Як економічні методи впливають на розвиток ринкової економіки?
- 6 Що таке соціальні методи державного регулювання і яка їхня роль?
- 7 Які інструменти монетарної політики?

Тестові завдання

Q1 За формами впливу методи державного регулювання економіки бувають:

- V1 загальними, селективними;
- V2 прямими, непрямыми;
- V3 формальними, неформальними;
- V4 правовими, адміністративними, економічними.

Q2 За способами впливу методи державного регулювання бувають:

- V1 загальними, селективними;
- V2 прямими, непрямыми;
- V3 формальними, неформальними;
- V4 правовими, адміністративними, економічними.

Q3 До інструментів правового регулювання економіки відносять:

V1 нормативні і законодавчі акти;

V2 державні контракти;

V3 штрафи, санкції, ліцензії;

V4 податки.

Q4 Які методи державного регулювання економіки необхідно використовувати за недостатнього виробництва товарів і послуг:

V1 стимулюючі;

V2 донорські;

V3 економічні;

V4 усі відповіді правильні?

Q5 Селективні методи – це методи:

V1 які впливають на національну економіку в цілому;

V2 які опосередковано впливають на економіку і мають заохочувально-рекомендаційний характер;

V3 які формують громадську думку й суспільну свідомість;

V4 які спрямовані на конкретні об'єкти, галузі або сектори економіки.

ТЕМА 6. ФОРМИ І МЕТОДИ РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ І ПРИВАТИЗАЦІЇ У СКЛАДІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Перелік основних понять теми: сутність приватизації; основні форми приватизації; етапи приватизації в Україні та їхня характеристика; наслідки реалізації державної програми приватизації в Україні; шляхи розв'язання проблем приватизації в Україні.

Література [23, 27, 30, 33, 41].

Контрольні запитання

- 1 Що таке роздержавлення і яка його основна мета?
- 2 Які існують основні форми роздержавлення?
- 3 Які методи приватизації використовують в економічній політиці держави?
- 4 Що таке ваучерна приватизація і як вона здійснювана?
- 5 Як аукціонна приватизація впливає на економіку?
- 6 Які переваги та недоліки має продаж державних активів через тендери?
- 7 У чому полягає значення корпоратизації як форми роздержавлення?

Тестові завдання

Q1 Приватизація — це:

- V1 перехід об'єкта у власність місцевих органів влади;
- V2 передавання майна в оренду з правом наступного викупу;
- V3 відчуження державної власності на користь приватних осіб;
- V4 розподіл частини державної власності серед юридичних осіб.

Q2 Форма власності, за якою капітал утворено за рахунок випуску акцій, — це:

- V1 власність релігійних організацій;
- V2 власність асоціацій;
- V3 муніципальна власність;
- V4 корпоративна власність.

Q3 Найменш прогресивною формою власності є:

- V1 державна власність;
- V2 приватна власність;

V3 колективна власність;

V4 немає правильної відповіді.

Q4 У сучасних умовах об'єктом власності не може бути:

V1 науковий винахід;

V2 космічна лабораторія;

V3 залізниця;

V4 фізична особа.

Q5 Акціонерним визнають товариство, яке:

V1 має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій, що дорівнюють номінальній вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства;

V2 має статутний фонд, капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими підтверджено акціями, і несе відповідальність у межах вкладів учасників;

V3 займається підприємницькою діяльністю, учасники якого несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном;

V4 має статутний фонд, поділений на частки визначених установчими документами розмірів. Учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного фонду, а у випадку нестачі цих сум – додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника.

ТЕМА 7. ДЕРЖАВНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ, ПРОГРАМУВАННЯ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Перелік основних понять теми: сутність соціально-економічного прогнозування; функції і принципи соціально-економічного прогнозування; класифікація соціально-економічних прогнозів; типологія методів прогнозування; державна програма економічного і соціального розвитку України як форма макроекономічного планування.

Література [6, 9, 16, 21, 25, 30].

Контрольні запитання

- 1 Що таке державне прогнозування і яка його основна мета?
- 2 Які основні принципи державного прогнозування?
- 3 Що таке макроекономічне планування і як воно впливає на економічний розвиток?
- 4 Які методи використовують для прогнозування економічних показників?
- 5 Як держава визначає пріоритети у програмуванні економічного розвитку?
- 6 Що таке стратегічне планування і яка його роль у макроекономічному управлінні?
- 7 Які інструменти використовують для реалізації державних програм?

Тестові завдання

Q1 Державне прогнозування економічного і соціального розвитку – це:

V1 розроблення плану розвитку національної економіки;

V2 науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни;

V3 розроблення консолідованого бюджету країни;

V4 усі відповіді правильні.

Q2 За критерієм часу виділяють види прогнозу:

V1 оперативні, довгострокові, короткострокові, середньострокові;

V2 статичні, динамічні;

V3 одиничні, множинні;

V4 умовні, безумовні;

V5 контрольовані, неконтрольовані.

Q3 Залежно від способу досягнення мети макроекономічні плани поділяються:

V1 на політичні, економічні, соціальні;

V2 національні, регіональні, корпоративні, плани окремого підприємства;

V3 директивні, індирективні, індикативні, стратегічні;

V4 коротко-, середньо-, довгострокові.

Q4 Основними формами макроекономічного планування є:

V1 концепції соціально-економічного розвитку країни і областей;

V2 стратегії соціально-економічного розвитку країни та областей;

V3 державні програми соціального та економічного розвитку країни і областей;

V4 усі відповіді одразу.

Q5 Екстраполяція – це метод прогнозування, що належить:

V1 до фактографічних методів;

V2 комбінованих методів;

V3 експертних методів;

V4 індикативних методів.

ТЕМА 8. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ: ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Перелік основних понять теми: сутність, призначення і роль Державного бюджету; бюджетний процес і його учасники; бюджетний устрій і побудова бюджетної системи України; доходи та видатки державного бюджету; дефіцит, профіцит, секвестр державного бюджету.

Література [2, 23, 28, 30, 32].

Контрольні запитання

- 1 Що таке державний бюджет і яка його основна функція?
- 2 Які основні принципи формування державного бюджету?
- 3 У чому полягає різниця між доходами і видатками державного бюджету?
- 4 Які джерела формування доходів державного бюджету?
- 5 Як здійснюється розподіл видатків державного бюджету?
- 6 Що таке дефіцит державного бюджету і як він впливає на економіку?
- 7 У чому полягає значення державного боргу для бюджетної політики?

Тестові завдання

Q1 Сукупність усіх бюджетів, які входять до складу бюджетної системи України, – це:

- V1 державний бюджет України;
- V2 зведений бюджет України;
- V3 усі місцеві бюджети;
- V4 бюджети АРК.

Q2 Принципи побудови бюджетної системи регулює:

V1 Бюджетний кодекс України;

V2 Податковий кодекс України;

V3 Укази Президента України;

V4 Постанови КМУ.

Q3 Доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності – це:

V1 неподаткові надходження;

V2 податкові надходження;

V3 доходи від операцій із капіталом;

V4 міжнародні трансферти.

Q4 Видатки бюджету – це:

V1 державні платежі, здійснювані на поворотній основі;

V2 повернення зайво перерахованих платежів із бюджету;

V3 повернення помилково зарахованих коштів;

V4 кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Q5 Перевищення видатків бюджету над його доходами з урахуванням різниці між наданням кредитів із бюджету і поверненням їх до бюджету – це:

V1 профіцит бюджету;

V2 збалансований бюджет;

V3 дефіцит бюджету;

V4 незбалансований бюджет.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ТЕМА 9. ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Перелік основних понять теми: грошово-кредитна політика; Національний банк і банківська система України; загальні та селективні методи грошово-кредитного регулювання; податкове регулювання; регулювання суспільного сектору економіки; державне замовлення як засіб задоволення державних потреб.

Література [26, 32, 38, 41].

Контрольні запитання

- 1 Що таке фінансово-кредитне регулювання і яка його основна мета?
- 2 Які основні інструменти фінансово-кредитного регулювання використовує держава?
- 3 У чому полягає роль центрального банку у фінансово-кредитному регулюванні?
- 4 Що таке монетарна політика і як вона впливає на економіку?
- 5 Що таке грошова маса і як вона впливає на економічний розвиток?
- 6 Як регулюють кредитування комерційними банками?
- 7 Що таке фінансова політика і як вона взаємодіє з кредитною політикою?

Тестові завдання

Q1 Що таке фінансово-кредитне регулювання економіки:

V1 процес управління державним бюджетом;

V2 сукупність заходів, спрямованих на регулювання фінансових і кредитних відносин;

V3 система оподаткування в країні;

V4 регулювання зовнішньоекономічної діяльності?

Q2 Роль банківської системи у фінансово-кредитному регулюванні:

V1 забезпечення державного контролю за цінами;

V2 надання кредитів та управління грошовими потоками;

V3 регулювання зовнішньої торгівлі;

V4 контроль за екологічними стандартами.

Q3 Що таке монетарна політика:

V1 політика регулювання податків;

V2 політика управління державним боргом;

V3 політика регулювання грошової маси та кредитів;

V4 політика стимулювання експорту?

Q4 Що розуміють під державним боргом:

V1 фінансові ресурси держави;

V2 зобов'язання держави перед своїми кредиторами;

V3 резервні бюджетні фонди;

V4 розмір державного дефіциту?

Q5 До загальнодержавних податків і зборів належать:

V1 податок на додану вартість;

V2 комунальний податок;

V3 податок із реклами;

V4 усе перераховане вище.

ТЕМА 10. СТРУКТУРНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Перелік основних понять теми: державне регулювання структурних зрушень в економіці; концепція пріоритетів соціально-економічного розвитку; активна і пасивна структурна політика; державне регулювання інвестиційної діяльності; амортизаційна політика.

Література [12, 28, 33-35].

Контрольні запитання

- 1 Що таке структурна політика і яка її основна мета?
- 2 Які основні напрями структурної політики держави?
- 3 У чому полягає значення інвестиційної політики для економічного розвитку?
- 4 Які основні інструменти реалізації структурної політики використовує держава?
- 5 Що таке прямі іноземні інвестиції і яка їхня роль у структурній політиці?
- 6 Як держава стимулює інвестиції у пріоритетні галузі економіки?
- 7 Які фактори впливають на ефективність інвестиційної політики?

Тестові завдання

Q1 Пропорційність макроекономічної структури означає:

V1 питому вагу продукції новітніх галузей і виробництв, що сприяють прискоренню НТП, у ВВП;

V2 питому вагу предметів споживання та послуг, що надають населенню, у ВВП;

V3 ступінь наближеності структури суспільного виробництва до структури суспільних потреб;

V4 віддачу від одиниці витрат з виробництвом ВВП.

Q2 Які з названих інституційних умов мають вирішальний вплив на структурну перебудову національної економіки:

V1 виробнича інтеграція, упорядкування видів і форм власності, активізація структурної політики регіонів;

V2 націоналізація, посилення централізації управління економікою;

V3 створення промислово-фінансових груп, монополізація виробництва, контроль за монополіями;

V4 усі відповіді правильні?

Q3 Держава безпосередньо бере участь в інвестиційному процесі:

V1 через державне кредитування;

V2 податкове регулювання;

V3 інвестування певних галузей і виробництв;

V4 амортизаційну політику.

Q4 Які пріоритети структурної перебудови в сільському господарстві:

V1 створення колективних господарств;

V2 створення ринку землі і підприємства;

V3 заборона ринку землі і підприємства;

V4 усі відповіді правильні?

Q5 Стимулювання інвестиційної діяльності шляхом створення вільних економічних зон належить:

V1 до податкових методів;

V2 фінансово-кредитних методів;

V3 протекціоністських методів;

V4 інфраструктурного забезпечення.

ТЕМА 11. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НАУКИ І ТЕХНІКИ

Перелік основних понять теми: необхідність і сутність науково-технічної політики; форми та методи реалізації науково-технічної політики; прямі та опосередковані методи науково-технічної політики; державне регулювання інноваційних процесів; інновації як специфічна форма НТП; методи державного регулювання інноваційного процесу в промисловості.

Література [13, 23, 24, 29, 35].

Контрольні запитання

- 1 Що таке державне управління розвитком науки і техніки і яка його основна мета?
- 2 Які основні принципи державного управління у сфері науки та техніки?
- 3 У чому полягає роль держави у фінансуванні наукових досліджень?
- 4 Як держава стимулює розвиток інноваційних технологій?
- 5 Що таке науково-технічна політика і які її основні напрями?
- 6 Як держава регулює процес комерціалізації наукових розробок?
- 7 Як держава забезпечує інтеграцію науки і техніки у пріоритетні галузі економіки?

Тестові завдання

Q1 До непрямого державного регулювання розвитку науки і техніки належить:

V1 створення системи науково-технічної інформації;

V2 застосування прискореної амортизації основних фондів підприємств;

V3 проведення державної науково-технічної експертизи;

V4 правильні відповіді 1, 2;

V5 правильні відповіді 1, 2, 3.

Q2 Державне регулювання відносин інтелектуальної власності здійснюване:

V1 через патентно-ліцензійну діяльність;

V2 стандартизацію;

V3 науково-технічну експертизу;

V4 правильні відповіді 1, 2;

V5 правильні відповіді 1, 2, 3.

Q3 До функцій держави у сфері науково-технічної діяльності належать:

V1 підтримка конкуренції в науково-технічній сфері;

V2 підготовка науково-технічних кадрів;

V3 урахування вимог екологічної безпеки;

V4 правильні відповіді 1, 3;

V5 правильні відповіді 1, 2, 3.

Q4 З метою розвитку технопарків і технополісів у перші роки їх існування на цих територіях держава створює:

V1 пільговий конкурсний режим відбору інноваційних проєктів;

V2 пільговий податковий режим;

V3 пільгове бюджетне фінансування;

V4 пільгове проєктно-цільове фінансування.

Q5 Державна інноваційна політика, яка передбачає визначення державою головних цілей і пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку країни, — це політика:

- V1 соціальної орієнтації;
- V2 технологічного поштовху;
- V3 ринкової орієнтації;
- V4 цілеспрямованої зміни економічної структури господарського механізму.

ТЕМА 12. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Перелік основних понять теми: роль держави у становленні підприємницького середовища в Україні; проблеми розвитку підприємництва; сутність державної політики регулювання підприємництва; система державної підтримки підприємництва; державні програми стимулювання підприємництва.

Література [14, 21, 27, 38].

Контрольні запитання

- 1 Що таке державне регулювання підприємництва і яка його основна мета?
- 2 Які основні принципи державного регулювання підприємницької діяльності?
- 3 Як держава стимулює розвиток малого та середнього бізнесу?
- 4 Що таке ліцензування і яка його роль у регулюванні підприємницької діяльності?
- 5 Які заходи використовують для підтримки стартапів?
- 6 Яке значення податкової політики для підприємництва?
- 7 Як держава забезпечує захист прав підприємців?

Тестові завдання

Q1 Сукупність заходів, спрямованих на зменшення втручання державних органів у підприємницьку діяльність, усунення правових, адміністративних, економічних та організаційних перешкод для її розвитку, - це:

- V1 сертифікація підприємництва;
- V2 стандартизація підприємництва;
- V3 ліцензування підприємництва;
- V4 дерегулювання підприємництва.

Q2 За допомогою яких принципів здійснювана державна підтримка малого підприємництва:

- V1 надання підтримки, переважно на конкурсних засадах;
- V2 граничне обмеження адміністративного державного втручання в підприємницьке середовище;
- V3 надання допомоги тільки тим підприємствам, які здатні ефективно вести підприємницьку діяльність;
- V4 підтримка того підприємства, яке тільки починає свою діяльність;
- V5 усі правильні відповіді, крім 4?

Q3 Основними інструментами адміністративного регулювання підприємництва в Україні є:

- V1 державна реєстрація підприємництва;
- V2 екологічне регулювання підприємництва;
- V3 ліцензування підприємництва;
- V4 інноваційне сприяння підприємництву;

Q4 Основними напрямками конкурентної політики держави є:

- V1 демонополізація економіки;

- V2 захист і сприяння розвитку економічної конкуренції;
- V3 антимонопольне регулювання;
- V4 державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства;
- V5 усі відповіді правильні.

Q5 Що входить до фінансово-економічної підтримки підприємництва:

- V1 надання податкових пільг;
- V2 ліцензування;
- V3 встановлення пільгових процентів на державні кредити;
- V4 встановлення соціальних та екологічних нормативів;
- V5 правильні відповіді 1 і 3?

ТЕМА 13. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Перелік основних понять теми: завдання та принципи зовнішньоекономічної політики; правова база регулювання зовнішньоекономічної діяльності; система органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності; стратегія і тактика зовнішньоекономічної політики України; регулювання торговельної діяльності; протекціонізм і вільна торгівля.

Література [11, 23, 27, 38].

Контрольні запитання

- 1 Що таке зовнішньоекономічна діяльність і яка її основна мета?

2 Які основні принципи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності?

3 У чому полягає роль митної політики в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності?

4 Як держава регулює експорт та імпорт товарів і послуг?

5 Що таке тарифне регулювання і яка його роль у зовнішньоекономічній діяльності?

6 Які заходи нетарифного регулювання використовує держава?

7 У чому полягає значення валютного регулювання для зовнішньоекономічної діяльності?

Тестові завдання

Q1 Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни має забезпечувати:

V1 захист економічних інтересів країни та інтересів суб'єктів цієї діяльності;

V2 ліквідацію монополізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності;

V3 збалансованість економіки та її рівновагу на внутрішньому ринку;

V4 сприятливі умови для входження країни в міжнародний розподіл праці;

V5 усі відповіді є правильними.

Q2 Тарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі за суттю є:

V1 економічними;

V2 політичними;

V3 соціально-правовими;

V4 правовими та соціальними;

V5 адміністративними.

Q3 До адміністративних методів регулювання зовнішньої торгівлі не належить:

- V1 ембарго;
- V2 ліцензування та квотування;
- V3 податкові кредити експортерам;
- V4 специфічні вимоги до товарів.

Q4 Верховна Рада, регулюючи зовнішньоекономічну діяльність, виконує такі функції:

- V1 обмін і розрахунки за отриманими кредитами;
- V2 координація діяльності міністерств, державних комісій і відомств;
- V3 заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- V4 затверджує основні напрями розвитку зовнішньоекономічної політики України.

Q5 Визначте правильний варіант твердження, що мито – це:

- V1 податок, сплачуваний за товари чи предмети, які імпортують в Україну;
- V2 податок, сплачуваний за підакцизні товари;
- V3 податок, сплачуваний за товари, які перетинають митний кордон України;
- V4 податок, сплачуваний за товари чи предмети, які експортують з України.

ТЕМА 14. РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

Перелік основних понять теми: нерівномірність територіального розвитку і необхідність регіонального регулювання; мета і основні завдання регіональної політики держави; комплексні програми розвитку регіонів і формування вільних економічних зон; форми державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів; соціальна й екологічна політика в регіоні.

Література [9, 15, 31, 37].

Контрольні запитання

- 1 Що таке регіональна економічна політика і яка її основна мета?
- 2 Які основні принципи державної регіональної економічної політики?
- 3 У чому полягає значення децентралізації для регіональної економічної політики?
- 4 Як держава забезпечує збалансований розвиток регіонів?
- 5 Що таке регіональні програми розвитку і яка їхня роль у економічній політиці?
- 6 Які інструменти використовують для стимулювання економічного розвитку регіонів?
- 7 Що таке кластерний підхід і як його застосовують у регіональній економічній політиці?

Тестові завдання

Q1 Яка основна мета регіональної політики держави:

V1 збільшення державного боргу;

V2 забезпечення збалансованого розвитку регіонів;

V3 стимулювання виключно промислових регіонів;

V4 зниження рівня податків у регіонах?

Q2 До об'єктів регіональної політики належать:

V1 увесь спектр соціально-економічних процесів, що відбуваються на конкретній території;

V2 люди, природа і всі суспільні інститути;

V3 виробничі (насамперед підприємство як первинна ланка суспільного поділу праці), соціальні (насамперед людина як представник соціуму, родини, етносу);

V4 грошово-фінансові процеси, що протікають у регіоні.

Q3 Який інструмент використовують для стимулювання розвитку депресивних регіонів:

V1 збільшення податків;

V2 державні субвенції та дотації;

V3 скорочення державного фінансування;

V4 підвищення облікової ставки?

Q4 Що таке децентралізація в контексті регіональної політики?

V1 передавання повноважень від центральної влади до місцевих органів;

V2 збільшення податків у регіонах;

V3 скорочення державного фінансування регіонів;

V4 контроль за діяльністю приватних підприємств?

Q5 Який інструмент використовують для залучення інвестицій у регіони:

V1 підвищення податків;

V2 створення спеціальних економічних зон;

V3 скорочення державного фінансування;

V4 обмеження зовнішньоекономічної діяльності?

ТЕМА 15. СОЦІАЛЬНА І ПРИРОДООХОРОННА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Перелік основних понять теми: соціальна політика держави: необхідність, сутність, цілі та принципи; моделі і методи соціальної політики; економічний і правовий механізми державного регулювання охорони навколишнього середовища; державна екологічна експертиза і контроль за природокористуванням; плата за використання природних ресурсів; система штрафів за забруднення навколишнього середовища і нераціональне використання природних ресурсів; державне фінансування природоохоронних заходів.

Література [7, 8, 25, 39].

Контрольні запитання

- 1 Що таке соціальна політика держави і яка її основна мета?
- 2 Які основні принципи реалізації соціальної політики державою?
- 3 У чому полягає значення соціального захисту населення?
- 4 Як держава забезпечує доступність освіти і охорони здоров'я?
- 5 Що таке природоохоронна політика і яка її основна мета?
- 6 Які основні напрями природоохоронної політики держави?
- 7 Як держава регулює використання природних ресурсів?
- 8 Що таке екологічне законодавство і яка його роль у природоохоронній політиці?
- 9 Як здійснюють контроль за дотриманням екологічних стандартів?
- 10 У чому полягає значення міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля?

Тестові завдання

Q1 Визначення мінімальної заробітної плати є складовою:

V1 державного регулювання оплати праці;

- V2 договірною регулювання оплати праці;
- V3 регулювання фонду споживання;
- V4 оподаткування доходів працівників;
- V5 фіскального регулювання.

Q2 Обов'язки держави щодо своїх громадян:

- V1 створення системи соціального захисту населення;
- V2 соціальна політика;
- V3 створення служб зайнятості;
- V4 розроблення соціальних стандартів і норм;
- V5 усі відповіді правильні.

Q3 Система екологічних нормативів включає:

- V1 гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі;
- V2 гранично допустимі рівні акустичного шкідливого впливу на навколишнє природне середовище;
- V3 гранично допустимі викиди та скиди в навколишнє природне середовище;
- V4 усі відповіді правильні.

Q4 Платежі за погіршення якості природних ресурсів:

- V1 віднесено на витрати виробництва;
- V2 стягують із прибутку підприємств та установ;
- V3 стягують із доходу чи зарплати керівників підприємств;
- V4 відшкодовують страхові компанії;
- V5 не мають місця в господарюванні.

Q5 Стимулювання в системі охорони навколишнього природного середовища здійснюють:

V1 через надання пільг в оподаткуванні підприємствам, установам, організаціям і громадянам у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища;

V2 установлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;

V3 звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;

V4 надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів із забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища;

V5 усі відповіді правильні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ

В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Завдання 1.1. Підготувати матеріал для дискусії за тематикою:

- 1 Основні моделі державного регулювання економіки, використовувані у світі.
- 2 Особливості державного регулювання економіки в США.
- 3 Державне регулювання економіки у країнах Європейського Союзу.
- 4 Інструменти державного регулювання, використовувані в Китаї.
- 5 Досвід Японії в регулюванні промислового розвитку.
- 6 Як держава регулює ринок праці у скандинавських країнах?
- 7 Особливості податкової політики в Німеччині.
- 8 Регулювання фінансового сектору у Великій Британії.
- 9 Досвід Франції в підтримці малого та середнього бізнесу.
- 10 Як держава стимулює інновації в Південній Кореї?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ

ДЕРЖАВИ

Завдання 2.1. З'ясувати значення основних макроекономічних показників розвитку економіки України та порівняти їх із відповідними показниками інших держав.

Завдання 2.2. Розрахувати структуру доходів і видатків за даними таблиці 4, визначити дефіцит (профіцит) бюджету.

Таблиця 4 – Зведений бюджет України, млн грн

Показник	Варіант									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Доходи, разом, у т. ч.										
Податкові надходження	98065,2	234447,7	507635,9	650781,7	828158,8	986348,5	1070321,8	1136687,2	1453804,1	1343225
Неподаткові надходження	31778	73837	140154,4	125502,9	154552,1	192716,6	212858,5	234421,6	202591,8	368730,2
Доходи від операцій із капіталом	2803,9	3143,2	1799,5	1594	2160,5	2801	3111,9	3552,5	3790,9	2887
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	182,5	305,6	1882,2	4198,2	1631,2	1559	1184,2	1176	1366	481314
Цільові фонди	1353,6	2772,7	558,9	782,8	30467	865,6	2372,8	836,4	780,8	478,5
Видатки, разом, у т. ч.										
Загальнодержавні функції	15480,9	44902,5	117642,4	134256,9	166295,1	191550	203109,2	204819,6	252752,4	248475,9
з них обслуговування боргу	3311,6	16395,4	86172,7	96105,2	110578,2	116088	120096,1	121239,4	152003,1	158907,4
Оборона	6041	11347,1	52015,8	59359,1	74360,4	97024,1	106627,8	120374,1	127527	1143163,6

Продовження таблиці 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Громадський порядок, безпека та судова влада	10226,8	28825,6	54963	72056,6	88485,3	118025,5	143694,4	159509,6	176149,9	454457
Економічна діяльність	19115,1	43832,4	56257,3	66191,3	102883,4	140761,4	154218	262916,6	293637,3	156484,3
Охорона навколишнього природного середовища	1252,5	2872,4	5529,7	6255,4	7349,3	8242,1	9731,1	9056,6	10620,6	5226,7
Житлово-комунальне господарство	3914,2	5431,3	15700,4	17547,5	27178,5	30345,5	34490	32214,5	56935,6	41160,1
Охорона здоров'я	15476,5	44745,4	71001,1	75503,4	102392,4	115852	128384,6	175789,7	204121,8	215275,8
Духовний і фізичний розвиток	3449,8	11525,4	16228,3	16897,8	24342,3	28993,1	31550,1	31710,9	43358,4	33678,8
Освіта	26801,8	79826	114193,5	129437,7	177915,8	210032,3	238758,7	252283,7	312917,9	290761
Соціальний захист і соціальне забезпечення	39940,2	104534,9	176339,8	258326,1	285761,7	309363,6	321786,7	346720,5	367346,6	455188,1
Кредитування	290,7	1348,4	3057,8	1841,3	2122,1	1893	4762,7	5736,8	4775,7	-2242,5

Методичні вказівки до завдання 2.2

У процесі збалансування дохідної і видаткової частин бюджету сформовано відповідний баланс (стан бюджету), який можна визначати рівновагою доходів і видатків, профіцитом (перевищенням доходів над видатками), дефіцитом (перевищенням видатків над бюджетними доходами):

$$S_B = Rev - Exp, \quad (1)$$

де S_B – дефіцит або профіцит (сальдо бюджету);

Rev – бюджетні доходи;

Exp – бюджетні видатки.

Часто дефіцит породжений одночасною дією кількох факторів (політичних, економічних, фінансових), тому і з правових, і з економічних міркувань надзвичайно важливо:

а) передбачити верхню допустиму межу дефіциту. Економісти доводять, що допустима величина бюджетного дефіциту не може перевищувати 3-5 % ВВП (чинне законодавство України не встановлює жодного індикатора);

б) вжити всіх можливих заходів щодо зменшення розмірів дефіциту. Мінімізації дефіциту бюджету досягають різними методами під час роботи над складанням проєкту бюджету і його затвердженням, а також під час виконання бюджету, якщо дефіцит зростає;

в) застосовувати коректні методи погашення бюджетного дефіциту.

Завдання 2.3. Розрахувати втрати реального ВВП унаслідок циклічного безробіття (за законом Оукена), якщо коефіцієнт чутливості ВВП до циклічного безробіття (коефіцієнт Оукена) 2,5 %. Вихідні дані подано в таблиці 5.

Таблиця 5 – Показники, що характеризують економіку країни

Показник	Варіант									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Номінальний ВВП, млрд грн	1409	1455	1567	1979	2383	2983	3559	3975	4194	5460
Індекс цін ВВП, %	100,5	124,9	120	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1	105	110
Природне безробіття, %	3,6	3,2	3,5	3,7	2,8	3,8	3,9	2,7	3,6	4,1
Чисельність безробітних, млн люд	1,7	1,6	1,8	1,7	1,7	1,7	1,6	1,5	1,7	1,7
Чисельність економічно активного населення, млн люд	20,4	20,5	19,0	17,4	17,3	15,6	17,3	17,4	16,9	16,7

Методичні вказівки до завдання 2.3

Закон Оукена — емпірично встановлена зворотна залежність між рівнем безробіття і обсягом виробленого ВВП. Це означає, що коли рівень безробіття зростає, економічне зростання знижується, і навпаки.

Закон Оукена виражений формулою

$$\Delta GDP = -c \times (u - u^*), \quad (2)$$

де ΔGDP – приріст реального ВВП;

c – коефіцієнт Оукена;

u – фактичний рівень безробіття;

u^* – природний рівень безробіття

Коефіцієнт Оукена – це константа, яка визначає силу зв'язку між рівнем безробіття і економічним зростанням. Зазвичай значення коефіцієнта Оукена знаходиться в межах від 2 до 3 %, що означає, що кожне зростання рівня безробіття на 1 % призводить до зниження реального ВВП на 2-3 %.

Рівень безробіття (за методологією МОП) визначають як відношення (у процентах) кількості безробітних віком 15–70 років до економічно активного

населення (робочої сили) зазначеного віку або відповідної соціально-демографічної ознаки.

Для обчислення рівня фактичного безробіття використовують формулу

$$РБ = ЧБ * 100 / Чеан, \quad (3)$$

де РБ — рівень безробіття, %;

ЧБ — чисельність безробітних, люд;

Чеан — чисельність економічно активного населення, люд.

Безробітні – особи (zareєстровані та незareєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно відповідають трьом умовам: не мали роботи (прибуткового заняття); упродовж останніх чотирьох тижнів активно шукали роботу або намагались організувати власну справу; упродовж найближчих двох тижнів були готові приступити до роботи, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу.

Економічно активне населення – це населення обох статей віком 15-70 років, яке протягом певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів і послуг [8].

Природний рівень безробіття – це рівень безробіття, який існує в умовах повної зайнятості, коли всі працездатні особи, які бажають працювати, мають роботу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

СТРАТЕГІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Завдання 3.1. На основі рейтингової оцінки регіонів України за напрямом «Людський розвиток» (таблиця 6) поділити регіони за групами, визначити регіони лідери та аутсайтери.

Таблиця 6 – Інтегральна оцінка регіонального людського розвитку

Регіон	Варіант									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
АР Крим	3,8535	3,8655	3,7857	3,7714	3,9431	...	...	...	...	...
Вінницька	3,5527	3,5362	3,5251	3,5717	3,6658	3,6424	3,7046	3,7291	3,8262	3,8566
Волинська	3,4434	3,5214	3,5260	3,6245	3,7389	3,7373	3,7696	3,8250	3,8700	3,8109
Дніпропетровська	3,6864	3,6368	3,6140	3,6143	3,7400	3,7316	3,7867	3,7816	3,8279	3,7686
Донецька	3,6001	3,4870	3,5247	3,5759	3,7543	...	...	...	...	...
Житомирська	3,3876	3,4065	3,3373	3,3561	3,5397	3,4901	3,5892	3,5712	3,5656	3,5472
Закарпатська	4,1231	3,9044	3,8340	3,8658	4,0678	3,9745	4,0536	4,0275	4,2995	4,0233
Запорізька	3,6070	3,6237	3,6401	3,8047	3,9556	3,9174	3,9743	3,9546	3,8499	3,8184
Івано-Франківська	3,6423	3,6040	3,6198	3,6492	3,7530	3,6219	3,8112	3,8923	4,3968	4,1554
Київська	3,8512	3,7621	3,8014	3,8023	3,9184	3,8714	3,9245	3,8592	3,8229	3,7541
Кіровоградська	3,3035	3,2931	3,3593	3,4427	3,5411	3,5516	3,4954	3,5650	3,6333	3,5257
Луганська	3,4880	3,4536	3,5344	3,5682	3,7665	...	...	...	...	...
Львівська	3,7952	3,8296	3,7764	3,8261	3,9988	4,0087	4,0451	4,0810	4,1922	4,1307
Миколаївська	3,7498	3,6212	3,5967	3,6926	3,9106	3,7421	3,8185	3,8199	3,8647	3,8647
Одеська	3,6542	3,6784	3,7470	3,7215	3,8299	3,8245	3,8602	3,7879	3,8017	3,7100
Полтавська	3,6340	3,6757	3,7260	3,8062	3,8390	3,8333	3,8222	3,8530	3,8509	3,9103
Рівненська	3,6273	3,5388	3,6082	3,5972	3,6985	3,6417	3,7169	3,7163	3,6738	3,6576
Сумська	3,5728	3,4405	3,5772	3,5608	3,5752	3,6030	3,6433	3,6951	3,8151	3,7425
Тернопільська	3,6102	3,6510	3,6305	3,6748	3,7310	3,7619	3,8278	3,8709	3,9584	3,9749
Харківська	3,8813	3,8497	3,8512	3,9566	4,1489	4,2141	4,2745	4,1996	4,0752	4,0564
Херсонська	3,4677	3,3796	3,4265	3,4941	3,5957	3,5008	3,5794	3,6090	3,6267	3,5438
Хмельницька	3,5773	3,5406	3,5575	3,5424	3,6684	3,7194	3,6864	3,6479	3,6694	3,6188
Черкаська	3,7091	3,7421	3,7848	3,7928	3,7344	3,7651	3,7570	3,7772	3,7325	3,7286
Чернівецька	3,8256	3,9271	3,8510	3,8889	4,0393	4,1549	4,1598	4,1321	4,3624	4,2294
Чернігівська	3,4638	3,4439	3,5215	3,5798	3,7055	3,6821	3,7533	3,6709	3,6475	3,7247

Методичні вказівки до завдання 3.1

Індекс регіонального людського розвитку (ІРЛР) є інтегральним показником, що характеризує досягнення регіонів України у сфері людського розвитку. Розраховують за методикою Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Індекс нараховує 33 показники, які зведені в шість субіндексів (за окремими аспектами людського розвитку: відтворення населення; соціальне становище; комфортне життя; добробут; гідна праця; освіта). Субіндекси утворюють єдиний інтегральний показник для певного регіону України [21].

Використовуючи дані про ІРЛР, необхідно регіони розподілити в одну з п'яти груп:

- 1) високий рівень розвитку;
- 2) вище за середній;
- 3) середній;
- 4) нижче за середній;
- 5) низький.

Для розподілу регіонів необхідно розробити шкалу оцінювання, ураховуючи, що регіони з низьким рівнем мають характеристики від X_{min} до $X_{min}+I$ і т. д.

Величина інтервалу I

$$I = \frac{X_{\max} - X_{\min}}{5}, \quad (4)$$

де $X_{\max}$ і $X_{\min}$ – максимальне та мінімальне значення показника.

Завдання 3.2. Встановити три глобальні цілі сталого розвитку, які є, на вашу думку, пріоритетними для України? Відповідь обґрунтувати.

Завдання 3.3. Згрупувати принципи сталого розвитку в категорії «Екологічна політика», «Соціальна політика», «Економічна політика».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

ФІНАНСОВА ТА БЮДЖЕТНА СИСТЕМИ. ЗВЕДЕНИЙ БАЛАНС ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

Завдання 4.1. Визначити правильність тверджень. Якщо твердження хибне, то пояснити помилку і скорегувати.

1 Бюджетні відносини охоплюють основні елементи вартості валового внутрішнього продукту і різні напрями (споживання, накопичення) і рівні його використання (державний, місцевий).

2 Бюджет складається і функціонує протягом певного періоду.

3 Ланками бюджетної системи України є державний бюджет, обласні бюджети і місцеві бюджети.

4 Бюджетна політика – це органічна складова фінансової політики держави, відповідно бюджетний механізм є складовою фінансового механізму.

5 Учасниками бюджетних відносин є держава та суб'єкти господарювання всіх форм власності.

6 За матеріальним змістом бюджет є основним фінансовим планом держави.

7 Доходи бюджету класифікують за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій із капіталом.

8 Видатки бюджету класифікують за бюджетними програмами; ознакою головного розпорядника бюджетних коштів; функціями, з виконанням яких пов'язані видатки; економічною характеристикою операцій, здійснюваних із їх проведенням.

9 Підрозділами бюджетної класифікації кредитування бюджету є програмна, відомча та функціональна класифікації.

10 Фінансування бюджету і державний борг класифікують за типом кредитора і боргового зобов'язання.

Завдання 4.2. Оформити словник: податок на прибуток, резидент, нерезидент, фінансовий результат до оподаткування, трансфертне ціноутворення, контрольована операція, принцип «витягнутої руки».

Завдання 4.3. Визначити ефективність податкової політики держави за умов, що ВВП країни – 3 500 млрд грн, сукупні податкові надходження до бюджету – 900 млрд грн. Частка податків у доходах бюджету за варіантами подана в таблиці 7.

Таблиця 7 – Частка податків у доходах бюджету

Показник	Варіант									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Частка ПДВ, %	40	45	37	28	49	43	38	42	39	41
Частка податку на прибуток підприємств, %	25	23	21	20	22	26	25	24	27	23
Частка податку на доходи фізичних осіб, %	20	19	15	18	20	21	17	16	23	22

Методичні вказівки до завдання 4.3

Ефективність податкової політики держави характеризує рівень відношення податкових надходжень до ВВП; податковий коефіцієнт – це показник, що відображує, яку частку валового внутрішнього продукту країни складають її податкові надходження. Він визначає рівень податкового навантаження на економіку та використовується для аналізу ефективності податкової політики держави.

Величину податкового коефіцієнта визначають за формулою

$$\text{Податковий коефіцієнт} = \frac{\text{Сукупні податкові надходження}}{\text{ВВП}} \times 100\%. \quad (5)$$

Сукупні податкові надходження – це загальна сума коштів, які держава отримує через систему оподаткування. Вони складаються з різних видів податків, що надходять до бюджету, і є основним джерелом фінансування державних витрат.

Податковий коефіцієнт дає змогу оцінити, наскільки значною є податкова система для економіки країни. Високий податковий коефіцієнт може свідчити про велике податкове навантаження на бізнес і населення, а низький – про можливі проблеми з наповненням бюджету.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ІНВЕСТИЦІЙНІЙ СФЕРІ

Завдання 5.1. Визначити правильність тверджень.

Виникнення позитивних екстерналій від інноваційної діяльності означає, що:

- 1) ефект від нововведень отримує суб'єкт інноваційної діяльності;
- 2) ефект від нововведень отримують суб'єкти, які не беруть участі в інноваційному процесі;
- 3) ефект від нововведень не реалізований повною мірою;
- 4) створено передумови реалізації ефекту нововведення;
- 5) інноваційний процес охоплює сфери матеріального і нематеріального виробництва і споживання.

Завдання 5.2. Розробити пропозиції щодо покращення інвестиційного клімату. Визначити конкретну проблему, яка, на вашу думку, негативно впливає на інвестиційний клімат в Україні або вибраній вами країні (наприклад високий рівень корупції, недосконалість законодавства, недостатній захист прав інвесторів, слабка інфраструктура). Запропонувати конкретні заходи, які держава могла б вжити для розв'язання цієї проблеми та покращення інвестиційного клімату. Обґрунтувати свій вибір заходів. Оцінити потенційний вплив запропонованих заходів на обсяг і якість інвестицій. Урахувати можливі політичні та економічні перешкоди на шляху реалізації ваших пропозицій.

Методичні вказівки до завдання 5.2

Прямолінійний метод амортизації є одним із найпростіших і найпоширеніших методів нарахування амортизації основних засобів. Суть цього методу полягає в рівномірному списанні вартості об'єкта протягом строку його корисного використання.

Річну суму амортизації прямолінійним методом розраховують за формулою

$$\text{Річна сума амортизації} = \frac{\text{Первісна вартість} - \text{Ліквідаційна вартість}}{\text{Строк корисного використання (у роках)}}, \quad (6)$$

де Первісна вартість – це фактична собівартість придбання, будівництва, створення, отримання об'єкта основних засобів;

Ліквідаційна вартість – це сума, яку підприємство очікує отримати від продажу об'єкта після закінчення строку його корисного використання (за вирахуванням витрат для продажу). Зазвичай, якщо ліквідаційна вартість є незначною, її можуть не враховувати і вважати рівною нулю;

Строк корисного використання – це період, протягом якого підприємство планує використовувати об'єкт основних засобів. Його визначає підприємство самостійно, виходячи з очікуваного фізичного зносу, морального старіння, нормативно-правових обмежень тощо.

Метод зменшення залишкової вартості передбачає нарахування більшої суми амортизації в перші роки експлуатації об'єкта, яка поступово зменшується протягом строку його корисного використання. Це пов'язано з припущенням, що новіші активи є більш продуктивними та приносять більшу економічну вигоду.

Річну норму амортизації розраховують за формулою

$$\text{Річна норма амортизації} = \left(1 - \sqrt[n]{\frac{\text{Ліквідаційна вартість}}{\text{Первісна вартість}}} \right) \times 100\%, \quad (7)$$

де n – строк корисного використання об'єкта, роки.

Річну суму амортизації розраховують за формулою

$$\text{Річна сума амортизації} = \text{Залишкова вартість на початок року} \times \text{Річна норма амортизації} \quad (8)$$

Для першого року залишкова вартість дорівнює первісній вартості. У наступні роки залишкова вартість зменшується на суму нарахованої амортизації за попередній рік.

Завдання 5.3. Провести нарахування амортизації (відповідно до варіанта з таблиці 8) двома методами (прямолінійним, методом зменшення залишкової вартості).

Таблиця 8 – Вихідні дані

Показник	Варіант									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Первісна вартість, грн	95000	65000	120000	63000	57000	74000	49500	167000	35000	12000
Ліквідаційна вартість, грн	3000	2000	2000	1500	1800	1000	1500	3000	500	1200
Строк корисного використання, роки	6	7	9	6	8	6	7	9	6	8

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Завдання 6.1. Проаналізувати державну програму підтримки інновацій. Вибрати конкретну державну програму, спрямовану на підтримку інновацій в Україні або іншій країні (наприклад Horizon Europe, Український фонд стартапів, програма підтримки малого та середнього підприємництва з інноваційною складовою). Дослідити цілі та завдання вибраної програми. Які саме інноваційні процеси вона має стимулювати? Визначити основні інструменти та механізми реалізації програми (наприклад гранти, пільгові

кредити, податкові стимули, інкубатори, технопарки). Проаналізувати критерії відбору проєктів для отримання підтримки. Які інноваційні характеристики є пріоритетними? Оцінити потенційні переваги та недоліки вибраної програми з точки зору її впливу на інноваційний розвиток.

Завдання 6.2. Провести порівняльний аналіз інструментів державного регулювання. Вибрати декілька різних інструментів державного регулювання інноваційних процесів (наприклад пряме фінансування наукових досліджень, податкові пільги для інноваційних підприємств, створення спеціальних економічних зон з інноваційним спрямуванням, державні закупівлі інноваційної продукції). Порівняти ці інструменти за такими критеріями: прямий чи опосередкований вплив на інноваційні процеси; рівень державного втручання в ринкові механізми; адміністративна складність реалізації; потенційна ефективність у стимулюванні різних типів інновацій; можливі ризики та побічні ефекти. Зробити висновок про доцільність застосування кожного з вибраних інструментів у різних контекстах.

Завдання 6.3. Розробити пропозиції щодо вдосконалення державної інноваційної політики. Визначити конкретну проблему у сфері інноваційного розвитку в Україні (наприклад низький рівень комерціалізації наукових розробок, недостатня підтримка стартапів на ранніх стадіях, слабка взаємодія між наукою та бізнесом). Запропонувати конкретні заходи державного регулювання, спрямовані на розв'язання цієї проблеми. Обґрунтувати свій вибір інструментів. Оцінити потенційний вплив запропонованих заходів на інноваційні процеси та економічний розвиток. Урахувати можливі бар'єри на шляху реалізації ваших пропозицій і запропонувати шляхи їх подолання.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Завдання 7.1. Визначити ефективність бюджетної програми, використовуючи вихідні дані з таблиці 9.

Таблиця 9 – Визначення результативних показників бюджетної програми

Показник	Варіант									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Попередній період</i>										
<i>Затверджено</i>										
Кількість книговидач на одного працівника, од	10500	10250	10320	10450	10230	10180	10650	10600	10480	10520
Середні затрати на обслуговування одного читача, грн	71,6	72,1	71,3	71,5	71,4	71,6	71,2	71,8	72,2	71,2
Динаміка збільшення кількості книговидач у плановому періоді відносно фактичного показника попереднього періоду, %	4,4	4,3	4,4	4,5	4,6	4,4	4,3	4,7	4,4	4,5
<i>Виконано</i>										
Кількість книговидач на одного працівника, од	11000	10970	10590	10980	10950	11200	10900	10960	10850	10870
Середні затрати на обслуговування одного читача, грн	74,9	72,5	74,8	74,7	74,3	74,2	73,9	73,7	74,1	73,8
Динаміка збільшення кількості книговидач у плановому періоді відносно фактичного показника попереднього періоду, %	4,8	4,5	4,7	4,6	4,4	4,8	4,8	4,9	4,5	4,7

Продовження таблиці 9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Звітний період</i>										
<i>Затверджено</i>										
Кількість книговидач на одного працівника, од	11450	11320	11500	11470	11500	11350	11420	11480	11490	11500
Середні затрати на обслуговування одного читача, грн	75,8	74,5	74,8	74,7	74,3	74,2	73,9	73,7	74,1	75,8
Динаміка збільшення кількості книговидач у плановому періоді відносно фактичного показника попереднього періоду, %	4,6	4,5	4,7	4,6	4,4	4,8	4,8	4,9	4,5	4,6
<i>Виконано</i>										
Кількість книговидач на одного працівника, од	12100	12090	12120	12095	12125	12085	12108	12010	12050	12030
Середні затрати на обслуговування одного читача, грн	75,6	74,3	74,7	74,6	74,7	74,3	74,2	73,9	73,7	75,6
Динаміка збільшення кількості книговидач у плановому періоді відносно фактичного показника попереднього періоду, %	4,5	4,7	4,6	4,7	4,4	4,9	4,7	4,9	4,6	4,5

Методичні вказівки до завдання 7.1

Оцінювання ефективності бюджетних програм є важливою складовою бюджетного процесу, адже передбачає заходи з моніторингу, аналізу та контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів.

Основними завданнями оцінювання ефективності бюджетних програм для виконання бюджету є:

- визначення рівня ефективності та результативності бюджетної програми шляхом встановлення взаємозв'язку між досягнутими результатами і використаним обсягом бюджетних коштів;
- визначення ступеня досягнення запланованої мети, виконання завдань бюджетної програми шляхом аналізу виконання результативних показників; – виявлення факторів, що перешкоджають виконанню бюджетних програм і досягненню запланованих результативних показників бюджетної програми;
- розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів;
- ухвалення управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Ефективність бюджетної програми оцінюють за такими критеріями:

- 1) виконання бюджетної програми за напрямками використання бюджетних коштів;
- 2) виконання бюджетної програми за джерелами надходжень спеціального фонду;
- 3) виконання результативних показників бюджетної програми за напрямками використання бюджетних коштів;
- 4) виконання результативних показників бюджетної програми порівняно з показниками попереднього року;
- 5) наявність фінансових порушень за результатами контрольних заходів;
- 6) стан фінансової дисципліни.

Бюджетні програми аналізують за середніми індексами виконання результативних показників. Для розрахунку індексів використовують показники ефективності та якості (разом за загальним і спеціальним фондами), що характеризують виконання бюджетної програми. При цьому всі результативні показники бюджетної програми поділяють на стимулятори та дестимулятори.

Показники-стимулятори – це результативні показники, для яких перевиконання планових значень є бажаним і позитивно впливає на результат програми.

Показники-дестимулятори – це результативні показники, для яких перевиконання планових значень має негативний ефект на результативність програми.

Методика передбачає порівняння фактичних показників виконання програми (показників ефективності та якості) із запланованими на звітний бюджетний період і відповідними показниками попередніх періодів.

Розглянемо алгоритм реалізації методики [17].

1 Для розрахунку середнього індексу виконання показників ефективності бюджетної програми використовують формулу суми співвідношень фактичних і планових значень всіх показників ефективності, що характеризують виконання бюджетної програми:

$$\bar{I}_{(ef)} = \sum \frac{P_{(ef)i_{факт}}}{P_{(ef)i_{план}}} \div z_{(ef)} \cdot 100, \quad (9)$$

де $\sum \frac{P_{(ef)i_{факт}}}{P_{(ef)i_{план}}}$ – сума співвідношень фактичних і планових значень усіх показників ефективності, що характеризують виконання бюджетної програми;

$z_{(ef)}$ – кількість показників ефективності бюджетної програми.

2 Для розрахунку середнього індексу виконання показників якості бюджетної програми використовують формулу

$$\bar{I}_{(як)} = \sum \frac{P_{(як)i_{факт}}}{P_{(як)i_{план}}} \div z_{(як)} \cdot 100, \quad (10)$$

де $\sum \frac{P_{(як)i_{факт}}}{P_{(як)i_{план}}}$ – сума співвідношень фактичних і планових значень усіх

показників якості, що характеризують виконання бюджетної програми;

$z_{(як)}$.– кількість показників якості бюджетної програми.

3 Для порівняння поточної результативності бюджетної програми із показниками попередніх періодів використовують формулу

$$\bar{I}_1 = \frac{\bar{I}_{(еф)звіт}}{\bar{I}_{(еф)баз}}, \quad (11)$$

де $\bar{I}_{(еф)}$ – середній індекс виконання показників ефективності бюджетної програми, розрахований за формулою (9);

звіт, баз – підрядкові індекси, що характеризують величини відповідно звітного та попереднього бюджетних періодів.

Для розрахунку кількості набраних балів за параметром порівняння результативності бюджетної програми з показниками попередніх періодів використовують шкалу, подану в таблиці 10.

Таблиця 10 – Шкала оцінювання бюджетних програм

Критерій оцінювання	Кількість балів
$\bar{I}_1 < 0,85$	0
$0,85 \leq \bar{I}_1 < 1$	15
$\bar{I}_1 \geq 1$	25

Розраховуючи за вищенаведеним алгоритмом показники дестимуляторів, потрібно використовувати обернене значення: $(\frac{\Pi_{i\text{план}}}{\Pi_{i\text{факт}}})$. Якщо

фактичні значення показника значно перевищують запланований показник ($\frac{\Pi_{i\text{план}}}{\Pi_{i\text{факт}}} \geq 1,3$), тоді такий коефіцієнт ураховують лише за умови детального аналізу та обґрунтування того, що це відбулося не через зниження планового показника. В іншому випадку таким показником нехтують.

Для деталізації розрахунків за наведеною методикою розрахунку можна обчислювати середні індекси для кожного завдання бюджетної програми. Отримані значення вкажуть, які групи показників кожного завдання бюджетної програми позитивно чи негативно впливали на результат програми в цілому.

Кінцевий розрахунок загальної ефективності бюджетної програми складається із загальної суми набраних балів за кожним із параметрів оцінювання:

$$E = \bar{I}_{(еф)} + \bar{I}_{(як)} + \bar{I}_1, \quad (12)$$

де: $\bar{I}_{(еф)}$ – середній індекс виконання показників ефективності бюджетної програми;

$\bar{I}_{(як)}$ – середній індекс виконання показників якості бюджетної програми;

$\bar{I}_1$ – порівняння результативності бюджетної програми із показниками попередніх періодів.

Отриману в результаті такого розрахунку кількість балів порівнюють зі шкалою аналізу ефективності бюджетних програм (таблиця 11).

Таблиця 11 – Шкала визначення рівня ефективності бюджетної програми

Ефективність бюджетної програми	Кількість балів <i>(пропонована шкала)</i>
Висока ефективність програми	215 і більше балів
Середня ефективність програми	190-215 балів
Низька ефективність програми	менше 190 балів

Для бюджетних програм (окремих завдань програми), які не містять групи результативних показників ефективності або якості, і бюджетних програм, для яких нема даних за попередні бюджетні періоди, загальну шкалу оцінювання ефективності бюджетної програми корегують. Відсутність даних для розрахунку кожного з параметрів оцінювання зменшує відповідне значення кількості балів за шкалою ефективності програми на 100 для $\bar{I}_{(ef)}$, $\bar{I}_{(як)}$ і на 25 для $\bar{I}_1$.

Якщо бюджетна програма за результатами оцінювання має низьку ефективність, необхідно:

- провести поглиблений аналіз за всіма результативними показниками бюджетної програми (показниками затрат, продукту, ефективності та якості) у розрізі кожного завдання окремо;

- проаналізувати фактори, які мали негативний вплив на виконання бюджетної програми, вказавши внутрішні фактори (на які головний розпорядник міг впливати); зовнішні фактори (на які головний розпорядник не міг впливати, включаючи форс-мажорні обставини);

– визначити причини, через які не досягнуто заплановані результати, і надати обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до реалізації бюджетної програми з метою їх поліпшення;

– підготувати описовий звіт про причини низької ефективності програми в розрізі її завдань і результативних показників.

Завдання 7.2. Оцінити ефективність державного регулювання. Вибрати конкретну сферу державного регулювання (наприклад регулювання цін на певні товари/послуги, ліцензування певних видів діяльності, екологічне регулювання). Визначити цілі державного регулювання у вибраній сфері. Проаналізувати вплив державного регулювання на поведінку суб'єктів ринку та досягнення поставлених цілей (наприклад зміна цін, кількість ліцензованих підприємств, рівень забруднення). Оцінити ефективність регулювання, ураховуючи як позитивні, так і негативні наслідки (наприклад вплив на конкуренцію, інвестиційну привабливість, адміністративні витрати). Запропонувати шляхи вдосконалення державного регулювання у вибраній сфері.

ТЕМАТИКА (ЗМІСТ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Як індивідуальні завдання передбачено підготовку реферату і електронної презентації за однією із трьох тем.

Варіант 0

1 Система адміністративних регуляторів (важелів), їхня характеристика та призначення.

2 Вплив державного регулювання на економічне зростання та конкурентоспроможність.

3 Державна підтримка науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР).

Варіант 1

1 Державний бюджет як інструмент державного регулювання економіки.

2 Антимонопольне регулювання: запобігання зловживанням монопольним становищем і підтримка конкуренції.

3 Майбутнє державного регулювання в умовах цифрової трансформації.

Варіант 2

1 Податкова політика як інструмент державного регулювання.

2 Державне регулювання ринку праці: захист прав працівників і сприяння зайнятості.

3 Екологічне регулювання: інструменти і ефективність.

Варіант 3

1 Бюджетна система та її вплив на економічний розвиток.

2 Державне регулювання транспорту: інфраструктура, тарифи та безпека.

3 Державне регулювання експортно-імпортних операцій.

Варіант 4

1 Державне стимулювання інновацій та цифрової трансформації.

2 Державне регулювання валютних операцій і кредитно-розрахункових відносин.

3 Державне регулювання будівельної галузі України.

Варіант 5

1 Екологічне регулювання: інструменти і ефективність.

2 Державне регулювання розвитку регіонів.

3 Державне регулювання металургійної промисловості України.

Варіант 6

1 Державний борг (внутрішній і зовнішній). Його виникнення та погашення.

2 Державне регулювання ПЕК України.

3 Особливості регулювання оплати праці в ринковій економіці.

Варіант 7

1 Політика підтримки стартапів і технологічних компаній.

2 Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

3 Державне регулювання ринку цінних паперів.

Варіант 8

1 Регулювання штучного інтелекту і його вплив на економіку.

2 Інструменти грошово-кредитного регулювання економіки.

3 Державна політика підтримки малого та середнього підприємництва.

Варіант 9

1 Антициклічна політика: її характерні ознаки.

2 Дефіцит бюджету. Способи регулювання дефіциту.

3 Державне регулювання аграрного сектору: підтримка виробників і забезпечення продовольчої безпеки.

ВИМОГИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Обсяг реферату від десяти до двадцяти сторінок комп'ютерного набору у форматі А4. Міжрядковий інтервал 1,5. Шрифт Times New Roman, розмір (кегель) – 14. Абзац – 1,25 мм. Поля з усіх боків – 20 мм.

Обсяг презентації – 7-10 слайдів.

Матеріал потрібно викладати чітко, послідовно, логічно, доступно для розуміння, але без спрощення і втрати чіткості наукового викладення.

Обов'язково необхідно включити огляд новітніх літературних даних із вибраної проблематики (мінімум п'ять джерел, перевагу надавати монографіям, навчальним посібникам, науковим статтям фахових видань (www.nbuv.gov.ua)).

Захист індивідуальних завдань відбувається шляхом доповіді. Доповідь має бути змістовним вираженням теоретичних положень контрольної роботи, тривати не більше п'яти хвилин, містити актуальність, стисле розкриття тематики роботи, результати дослідження та висновки.

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ

Реферат індивідуального завдання та практичні завдання оформлюють за такими вимогами:

- міжрядковий інтервал 1,5. Шрифт Times New Roman, розмір (кегель) – 14. Абзац – 1,25 мм. Поля з усіх боків – 20 мм;
- рисунки і таблиці набирають шрифтом Times New Roman 12 з одинарним міжрядковим інтервалом;
- перелік літератури має містити відомості з доступних джерел і бути оформлений за чинним стандартом. Посилання в тексті на літературу подають у квадратних дужках, наприклад [5]. Кількість літературних джерел - не менше п'яти;
- матеріали оформлюють за правилами нормоконтролю, встановленому в УкрДУЗТ.

ВИМОГИ ЩОДО ЗАХИСТУ

Оформлені відповідно до установлених вимог індивідуальні та практичні завдання подають керівнику. Керівник перевіряє відповідність завдань змісту, якість їх розроблення, правильність оформлення. Зауваження керівник робить на сторінках тексту та/або в системі LMS Moodle.

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

- 1 Сутність стратегії соціально-економічної політики держави.
Визначення суспільних потреб та інтересів.
- 2 Ієрархія і дерево цілей державної економічної політики.
- 3 Стратегічні, тактичні та оперативні цілі; концепція соціально-економічної політики і державного управління економікою.
- 4 Соціально орієнтована ринкова економіка як стратегічний орієнтир економічної політики.
- 5 Сутність макроекономічного планування, директивне та індикативне планування.
- 6 Державна програма економічного і соціального розвитку України як форма макроекономічного планування.
- 7 Принципи макроекономічного планування.
- 8 Система показників макроекономічних планів.
- 9 Балансовий і нормативний методи планово-економічних розрахунків.
- 10 Структура Державної програми економічного і соціального розвитку України.
- 11 Сутність державного програмно-цільового планування та цільових комплексних програм.
- 12 Класифікація цільових комплексних програм.
- 13 Етапи програмно-цільового планування.
- 14 Структура цільової комплексної програми.
- 15 Фінансова та бюджетна системи.
- 16 Зведений баланс фінансових ресурсів держави.
- 17 Доходи і видатки державного бюджету України.
- 18 Збалансованість (профіцит, дефіцит, секвестр) державного бюджету.
- 19 Засоби подолання бюджетного дефіциту.
- 20 Етапи бюджетного процесу в Україні.
- 21 Система оподаткування в Україні.

- 22 Система податкових органів України.
- 23 Форми і класифікація податків.
- 24 Загальнодержавні податки, податкові пільги.
- 25 Склад і функції сектору загального державного управління.
- 26 Методи державного управління економікою.
- 27 Приватизація.
- 28 Сутність державних замовлень і державних контрактів. Замовники та виконавці державних замовлень.
- 29 Етапи конкурсного відбору виконавців державних замовлень.
- 30 Банківська система України.
- 31 Функції НБУ.
- 32 Методи грошово-кредитного регулювання.
- 33 Роль держави в інвестиційній сфері.
- 34 Податкове, бюджетне та грошово-кредитне регулювання інвестиційної діяльності.
- 35 Державне регулювання інвестиційної діяльності.
- 36 Науково-технічний прогрес і соціально-економічний розвиток.
- 37 Необхідність і сутність науково-технічної політики.
- 38 Форми та методи реалізації науково-технічної політики.
- 39 Державне регулювання інноваційних процесів.
- 40 Ефективність державної підтримки інноваційних процесів.
- 41 Підприємництво як об'єкт державного регулювання.
- 42 Роль держави у становленні підприємницького середовища.
- 43 Методи і засоби державного регулювання підприємництва.
- 44 Приватизація як фактор державного регулювання підприємництва.
- 45 Антимонопольна політика держави.
- 46 Сутність, завдання, пріоритети зовнішньоекономічної політики держави.
- 47 Тарифні методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

48 Нетарифні методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

49 Необхідність і сутність державного регулювання цін.

50 Антиінфляційна політика.

51 Сутність і завдання регіональної економічної політики.

52 Механізм реалізації регіональної економічної політики держави.

53 Засоби та методи державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.

54 Екологічна політика.

55 Стратегія сталого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2 Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 р., № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

3 Господарський кодекс України: від 09.01.2007 р., № 549-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

4 Митний кодекс України: від 13.03.2012 р., № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

5 Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р., № 2755-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

6 Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23.03.2000 р., № 1602-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

7 Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р., № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

8 Про зайнятість населення : Закон України від 17.11.2009 р., № 1725-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

9 Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 13.01.2012 р., № 4231-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

10 Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р., № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.

11 Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р., № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.

12 Про інвестиційну діяльність : Закон України від 02.06.2011 р., № 3461-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

13 Про інноваційну діяльність: Закон України від 08.09.2011 р., № 3715-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

14 Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р., № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.

15 Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р., № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

16 Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р., № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

17 Методика здійснення порівняльного аналізу ефективності бюджетних програм, які виконуються розпорядниками коштів місцевих бюджетів: Лист Міністерства фінансів України від 19.09.2013 р., № 31-05110-14-5/27486. URL: https://www.ibser.org.ua/sites/default/files/metodyka_zdiysnennya_porivnyalnogo_analizu.pdf.

18 Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових та навчальних працях працівників і здобувачів вищої освіти: затв. наказом ректора УкрДУЗТ. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 13 с. URL: https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/poloz_zap_plagiat.pdf.

19 Положення про організацію освітнього процесу в Українському державному університеті залізничного транспорту: затв. наказом ректора УкрДУЗТ. Харків: УкрДУЗТ, 2021. 42 с. URL: https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/polozhennja-pro-oop-2021-mdi-09_02_2021.pdf.

20 Положення про атестацію здобувачів вищої освіти та роботу екзаменаційної комісії Українського державного університету залізничного транспорту: затв. наказом ректора УкрДУЗТ. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 9 с. URL: https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/poloz_zdob_osvit.pdf

21 Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року: офіційний вебсайт / Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=StrategiiaVidnovlennia-StalogoRozvitkuTaTsifrovoiTransformatsiiMalogoISerednogoPidprimnitstvaNaPeriodDo2027-Roku&showArchive=true&isSpecial=true>.

22 Державна служба статистики: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

23 Гриньова В. М., Новікова М. М. Державне регулювання економіки : підручник. Київ: Знання, 2008. 398 с.

24 Дикань В. Л., Корінь М. В. Державне регулювання промислового розвитку України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 61. С. 9-19.

25 Ефективні інструменти державної політики соціального вирівнювання добробуту населення в Україні в умовах обмеження ресурсів: аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/dobrobut-66e2f.pdf>.

26 Ефективність грошово-кредитної політики в Україні в умовах глобальної економічної дестабілізації : колективна монографія / за ред. Є. О. Бублика; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2023. 216 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Efektyvnist-hroshovokredytnoi-polityky-v-Ukraini.pdf>.

27 Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України: монографія / за ред. В. М. Гейця, А. А. Гриценка; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2022. 302 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zagalnyj-mehanizm-ta-chynnyky-stabilizacii.pdf>.

28 Запоточний І. В., Захарченко В. І. Державне регулювання регіональної економіки / за ред. В. І. Захарченка. Харків; Львів; Одеса: ТОВ «Одіссей», 2003. 592 с.

29 Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / за ред. Л. І. Федулової. Київ : «Основа», 2005. 552 с.

30 Калетнік Г. М., Мазур А. Г., Кубай О. Г. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Київ: Хай–Тек Прес, 2017. 427 с.

31 Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.

32 Ковтун О. І. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Львів: «Новий Світ – 2000», 2006. 428 с.

33 Лукінов І. І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя) / РІАН України, Інститут економіки. Київ, 1997. 455 с.

34 Назаркевич І. Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України: проблеми та перспективи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 356 с.

35 Напрями розбудови машинобудування в Україні як драйвера економічного розвитку під час війни та у повоєнний період: аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. 2019.

URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/napryamy-rozbudovy-mashynobuduvannyav-ukrayini-yak-drayvera-ekonomichnoho>.

36 Національна економіка: підручник / за ред. П. В. Круша. Київ: Каравела. 2018. 533 с.

37 Планування та виконання місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Зубенка; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження». Вид. 6-те, випр. і доп. Київ, 2017. 144 с.

38 Стельмащук А. М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Тернопіль: ТАНГ, 2000. 315 с.

39 Сучасні імперативи розвитку соціально-трудої сфери в Україні: аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Yatsenko-09442.pdf>.

40 Токмакова І. В., Овчиннікова В. О., Корінь М. В. Напрямки та інструменти державного регулювання стратегічного розвитку залізничного транспорту. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2020. № 69. С. 114-127.

41 Шибаєва Н. В., Бабан Т. О. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Харків: ДБТУ, 2022. 272 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

та завдання для практичних занять і самостійної роботи
з дисципліни

«ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ»

Відповідальний за випуск Токмакова І. В.

Редактор Ібрагімова Н. В.

Підписано до друку 04.06.2025 р.

Умовн. друк. арк. 4,25. Тираж . Замовлення № .

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,

61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.